

TIDIG MUSIK

Från antik till tidig romantik

Nr 4/2014
75 kr

TEMA TID

Det ska börjas i tid...

Musiken och tiden

Tempi i barockdans

Musikaliskt tidsfördrif

TIDIG MUSIK

Från antik till tidig romantik

Postadress

Kristinehovsgatan 2, Västra flygeln,
117 29 Stockholm

Besöksadress Kristinehovsgatan 2
red@tidigmusik.com, www.tidigmusik.com

TIDIG MUSIK ges ut av Föreningen för Tidig Musik och med stöd från Statens kulturråd

Ansvarig utgivare Birgitta Wennerström

Redaktion i detta nummer

Birgitta Wennerström,
Hillevi Hogman och Saga Mellin

Layout Birgitta Wennerström

Prenumerationsärenden

kansli@tidigmusik.com

Annonser

Per Axelsson, annonser@tidigmusik.com

Tryck Luleå Grafiska

En helårsprenumeration på **TIDIG MUSIK** omfattar 4 nummer och kostar 295 kronor (33€) inklusive medlemskap i Föreningen för Tidig Musik
Under 26 år eller studerande 150 kronor
Familjemedlem 50 kronor
Portotillägg utrikes 100 kronor

Plusgiro 834 98 45-1

Bankkonto 9960 2683498451

ISSN 1400-5123

Material emottages gärna per e-post till red@tidigmusik.com, textfiler sparade i rtf. För icke beställt material ansvaras ej.

Omslagsbild

Polska staden Gdansk i nattligt ljus.

Foto: Kaj Engelhart

Nummer 1/2015

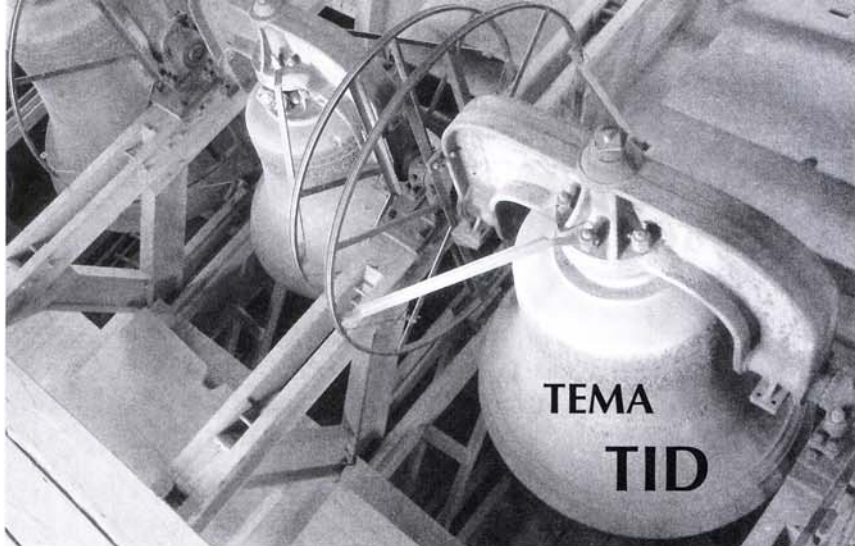
utkommer den 10 mars 2015

Manusstopp 22 januari 2015

Kalendariuppgifter

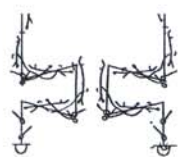
11 mars – 15 juni 2015
behöver vara redaktionen tillhanda
på red@tidigmusik.com
senast den 3 februari 2015.

Skriv "Kalendariet" i ämnesfältet.

Innehåll Nr 4/2014

Redaktionssidan 4

Tempi i barockdans

AV ANN-MARIE ULFVARSON

5

Nytt Om Tidigt 8

Det ska börjas i tid... 10

Dalasångare prisade 12

Goldbergfestivalen i Gdansk – en gömd skatt 13

AV KAJ ENGELHART

Musikaliskt tidsfördrif i upplysningstidens norra Europa 16

AV BERNT MALMROS

Festivaler i vintertid 21

På jakt efter musik
från Europas forntid

AV CAJSA S LUND

22

Tobias Hume – skotsk gambisk i svenska armén 24

AV ELIN ANDERSSON

Musiken och tiden 26

AV THOMAS HAMMAR

Klockspelet i Tyska kyrkan 30

AV DITTE HAMMAR

...och hör sen – Krönikör: Daniel Blockert 33

Medlemsnytt FFTM 37

Konsertkalendariet 40

På jakt efter musik från Europas forntid

Vad vet vi om musiken och ljudmiljöerna i det forntida Europa? Som all annan arkeologi måste också musikkarkeologin basera sin kunskap på fynd från jorden, de materiella spåren efter de förmodade ljuden. Är Stonehenge i själva verket ett gigantiskt ljudinstrument? I så fall, hur låter det? Går det att återskapa instrumenten som hittats i Pompeji? Vikingarna spelade lyra – är den annorlunda än grekernas lyra? Det finns stenålderstrummor bevarade men kan vi veta vad de användes de till? Och den förmodade benflöjten från en grotta i Slovenien och som tros ha tillhört neandertalare för minst 45 000 år sedan – är den rentav världens äldsta funna musikinstrument?

Som omtalats i ett tidigare nummer av Tidig Musik (TM 3/2013) är EMAP – European Music Archaeology Project – ett femårigt EU-projekt som inleddes 2013 och som försöker besvara frågor om vår äldsta musikhistoria. Det är ett av EU:s mest omfattande kulturprojekt inom ramen för EACEA (The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) och har fått toppbetyg för sitt innovativa innehåll och syfte. Initiativtagare till EMAP är den italienske musikkarkeologen Emiliano Li Castro i Tarquinia och projektets samordnare är Tarquinia kommun.

Etrusker var det folk som under forntiden levde i mellersta och norra Italien från cirka 1000 – 100 f. Kr och Tarquinia var en av de förnämsta städerna i det framstående etruskiska riket, även kallat Etrurien. Nämnas kan att vid några av de många

arkeologiska utgrävningar som gjorts av de rikhaltiga etruskiska lämningarna medverkade den förre svenske kungen, Gustaf VI Adolf.

EMAP omfattar mångfacetterad forskning, vetenskapliga konferenser och symposier, regelbundna arbetsmöten, utgivning av böcker (bland annat en bok för skolbarn), seminarier och workshops, utåtriktade musikprogram för både barn och vuxna, konsertevenemang och, som slutmål, en multimedial vandringsutställning, den första i sitt slag, som speglar Europas tidigaste musik- och ljudlandskap. Här kommer besökaren att med hjälp av avancerade rekonstruktioner och repliker av musikinstrument och genom bilder, både verkliga och virtuella, kunna få en unik upplevelse av en mycket tidig musik- och dansmiljö.

Sju länder medverkar i EMAP: Italien,

EUROPEAN MUSIC ARCHAEOLOGY PROJECT

Spanien, Cypern, Tyskland, Skottland, England och Sverige. Respektive land har en institutionell bas och samarbetspartner, vanligen ett universitet, där en eller flera specialister på området musikkarkeologi, är ansvariga för EMAP. I Wien, till exempel, är man specialiserade på antika lyror och rörbladsinstrument och i Paphos, Cypern, är man specialiserade på 3D-scanning av instrument. Därtill ingår ett tjugotal associerade partners med olika inriktningar i sammanhanget, från Galway Early Music Festival, Irland, till Universitetet i Helsingfors.

Exempel på fyra olika "hands-on" instrument tillverkade av Åke Egevad. 1) Traditionell snurra av trä. Snarlika forntida föremål av ben har hittats i bl.a. Norge. 2) Benflöjt med två fingerhål. Fynd av sådan benflöjt har gjorts på vikingatida handelsplatsen Birka, Sverige. 3) Kohorn med fingerhål, typmodell av vikingatida fynd från Dalarna. 4) Traditionell träskrapare, använd i Värmland vid jakt på kornknarr. Arkeologiska fynd av träskrapare har gjorts i Polen. Foto: Jens Egevad.

Åke Egevad, Kristianstad, har omfattande uppdrag för EMAP. Han har bland annat tillverkat ett stort antal amüsiska ljudinstrument baserade på fynd i Nordeuropa, från munnbåge och rassel till trälur och friktionstrumma. Det är "hands-on" instrument som utställningens besökare, både barn och vuxna, själva ska få prova.

Stefan Hagel, Wien, är ledande forskare på området grekisk musik. Han är också instrumentbyggare och musiker, specialiserad på antika rörbladsinstrumentet aulos och grekiska lyran kithara. Inom ramen för EMAP var Stefan Hagel i november i Lund, där han bland annat hade en offentlig konsertföreläsning under rubriken: "Sounds of Classical Antiquity – instruments and melodies from Ancient Greece and Rome". Här spelar han aulos.

Den regionala musikinstitutionen Musik i Syd är EMAP:s institutionella bas och samarbetspartner i Sverige. Projektledare och forskningsansvarig för EMAP Musik i Syd är undertecknad. Från Musik i Syd medverkar även Ensemble Mare Balticum, specialiserade på tidig musik, och en av de grupper som deltar med både offentliga konserter och skolprogram i de olika medverkande länderna. Ensemble Mare Balticum bildades 1989 på basis av fynd av musikinstrument på vraket efter det svenska regalskeppet Kronan som år 1676 gick under i Östersjön – Mare Balticum. Därmed har Ensemble Mare Balticum en musikkarkeologisk anknytning. Ensemblen är en av huvudaktörerna inom EMAP och har redan börjat framföra sitt multimediala konsertprogram om musikmiljöerna på Kronan i Europa, senast nu i maj vid Galway Early Music Festival, Irland. Under 2015 väntar Spanien och England.

Från Stonehenge till Kivik

Ute i Europa arbetar specialiserade hantverkare med att rekonstruera och göra repliker av de "ljudfynd" som ska ingå i utställningen, från romersk vattenorgel och keltisk *carnyx* till finsk lockpipa och vikingatida träflur. Flera av fynden 3D-scannas, exempelvis den lilla kolonnformade marmorstenen från Turkiet (cirka 200 f. Kr – 100 e.Kr.) med den äldsta komplett bevarade antika kompositionen, *Seikilosången*, inristad. Stenen förvaras på Nationalmuseum i Köpenhamn och 3D-scannades nyligen där av EMAP-teamet från Cypern.

Redan förefintliga repliker och rekonstruktioner av forntida instrument lånas till utställningen. Från museer i Sverige har vi förmånen att få låna ett par danska "klassiska" bronsålderslurar, tillverkade i Köpenhamn på 1800-talet men som tillhör Huseby Slott i Småland. Från Malmö Museer lånar vi unika repliker av de så kallade Gallehushornen, två blåshorn från järnåldern, ursprungligen av purt guld och som hittats i Gallehus, Danmark.

Ett EMAP-team från Glasgow reser runt och gör avancerade filminspelningar

av tillverkningsprocesserna och av olika forntida miljöer i Europa, från Ales Steinar i Skåne till grottmålningar i Spanien. I Huddersfield produceras alla de cd-skivor med musik och ljudmiljöer som spelas in för EMAP, från bland annat Stonehenge och Kiviksgraven på Österlen.

Ljudinstrument att röra och höra

Medan Dr Peter Holmes i London och Dr Stefan Hagel i Wien anordnar internationella workshops kring försöken att rekonstruera ett fragmentariskt dubbelpipigt rörbladsinstrument, *tibiae*, från Pompeji, arbetar instrumentbyggaren och musikern Åke Egevad, Kristianstad, med att tillverka i runt tal 200 ljudinstrument (cirka 60 olika typer) som utställningens besökare själva ska få utforska närmare och prova.

Dessa så kallade *hands-on* instrument är typmodeller av fynd i Nordeuropa från både forntid och medeltid. Flera av dem finns också kvar i levande tradition. Åke Egevad medverkar dessutom som musiker och ledare av workshops vid de olika utställningsplatserna samt i förprogram som redan nu anordnas av såväl EMAP:s associerade partners – senast i maj under Galway Early Music Festival, Irland – som av respektive land inom EMAP.

Den 25 november besökte Stefan Hagel från Wien universitetet i Lund och höll där dels en offentlig konsertföreläsning dels ett seminarium för studenter och forskare vid Institutionen för Arkeologi och antikens historia.

Från Ystad till Rom

EMAP:s vandringsutställning *ARCHAEO-MUSICA*, med den engelska underrubriken *Exploring the Sounds and Music of Ancient Europe*, kommer – de facto! – att ha sin urvernissage i Ystad försommaren 2016, i Gråbrödraklostret, som upplåter alla sina lokaler. Utställningens designer, Marco Magni från Florens, har redan besökt byggnaden och finner den utmanande och spännande. Nästa anhalt blir antingen Rom eller Berlin. Utöver att utställningen ska visas i de olika EMAP-länderna har andra länder visat intresse för utställningen. Klart är att den skall visas i Slovenien.

I Ystad hoppas vi att inte minst stadens många sommarturister besöker utställningen och dess kringevenemang. När skolorna börjat och under hela september skall EMAP Musik i Syd erbjuda så många skolbarn som möjligt att få uppleva utställningen med hjälp av specialgjorda spännande visningar och workshops under ledning av Åke Egevad och Ensemble Mare Balticum. Detta är en satsning som sannolikt endast utställningen i Ystad kan erbjuda. Musik i Syd har den kompetens och kunskap som krävs när de gäller att producera kunskapsprogram för skolbarn och denna satsning i Ystad har av EU bedömts som bonus i sammanhanget.

Cajsa S. Lund
musikarkeolog vid Linnéuniversitetet
samt projektledare och forsknings-
ansvarig för EMAP Musik i Syd